

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії МАЛЯРЕНКО Костянтин Олександрович, 1998 року народження, громадянин України, освіта вища: у 2020 році здобув ступінь магістра за освітньою програмою «Економічна та соціальна географія». З 2022 року дотепер навчається в аспірантурі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за спеціальністю 106 Географія, виконав акредитовану освітньо-наукову програму доктора філософії.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків від «22» червня 2026 року №0114-1/275 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –

Людмила Миколаївна НЕМЕЦЬ – доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Рецензентів –

Катерина Олександрівна КРАВЧЕНКО – доктор географічних наук, доцент, декан факультету геології, географії, рекреації і туризму, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Людмила Василівна КЛЮЧКО – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Офіційних опонентів –

Григорій Петрович ПІДГРУШНИЙ – доктор географічних наук, професор, завідувач сектору територіальної організації суспільства Інституту географії НАН України.
Ігор Олегович ПИЛИПЕНКО – доктор географічних наук, професор, професор кафедри географії та екології факультету цифрових технологій, природничих наук та математики Херсонського державного університету.

на засіданні «26» серпня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки МАЛЯРЕНКУ Костянтину Олександровичу на підставі публічного захисту дисертації «Суспільно-географічне дослідження економічного потенціалу регіону» за спеціальністю 106 – Географія.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник Катерина Юріївна СЕГІДА, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця, факультету геології, географії, рекреації і туризму, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що відповідає вимогам, зазначеним у пункті 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має шість публікацій у фахових наукових виданнях категорії «Б»:

1. Гусева Н., Малярєнко К., Лимар О. Пріоритетні сфери і галузі економіки України: трансформації в умовах війни. Часопис соціально-економічної географії. 2024. № 36. С. 75-82.
2. Maliarenko K., Reshetniak V., Sehida K., & Suptelo O. Economic inequality in the context of sustainable development: a geographical perspective. Human Geography Journal. 2025. № 37. С. 129-141.
3. Малярєнко К., & Сегіда К. До питання оцінки економічної складової розвитку території. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2025. № 42. С. 64-71.
4. Малярєнко К., & Сегіда К. Суспільно-географічний аналіз економічних трансформацій Харківської області в умовах війни. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2025. № 2. С. 124-129.
5. Малярєнко К., & Сегіда К. Партисипація як чинник розвитку територіальних громад в умовах децентралізації: теоретичне обґрунтування та локальні практики Харківської області. Економічна та соціальна географія. 2025. № 94. 93-109.
6. Малярєнко К. Особливості потенціалу та тенденцій економічного розвитку Краснокутської територіальної громади: суспільно-географічне бачення. Часопис соціально-економічної географії. 2025. № 39. С. 150-160.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

ПІДГРУШНИЙ Григорій Петрович, доктор географічних наук, професор, завідувач сектору територіальної організації суспільства Інституту географії НАН України. Оцінка позитивна. Висловлені зауваження:

значний ресурсний потенціал та інституційні можливості, а отже не репрезентує весь спектр прифронтових, деокупованих і прикордонних громад Харківщини. Доцільно уточнити логіку вибору кейсу – типовий, критичний, показовий або успішний випадок – і чіткіше окреслити межі перенесення отриманих рекомендацій на інші типи територіальних громад.

7. У роботі трапляються поодинокі редакційно-технічні огріхи, наявні окремі друкарські помилки та неуніфіковані бібліографічні елементи.

ПИЛИПЕНКО Ігор Олегович – доктор географічних наук, професор, професор кафедри географії та екології факультету цифрових технологій, природничих наук та математики Херсонського державного університету. Оцінка позитивна. Висловлені зауваження:

1. У теоретичній частині праці (Розділ 1) понятійно-термінологічний апарат «економічного потенціалу регіону» висвітлено переважно через призму категорій регіональної економіки та державного управління. Бракує авторського суспільно-географічного визначення, яке б акцентувало увагу на просторовому каркасі соціогеосистеми, геопросторовій взаємодії суб'єктів та просторових чинниках розвитку саме в цьому розділі. У цьому контексті варто додатково обґрунтувати, як дисертант розуміє головну відмінність географічного підходу до аналізу економічного потенціалу від суто економічного.
2. Запропонована методика оцінки та типізації територіальних громад (підрозділи 1.5, 2.4) значною мірою спирається на фінансово-податкові та бюджетні показники. В умовах воєнного стану це звужує потенціал суспільно-географічного аналізу, оскільки фінансові індикатори не відображають повною мірою просторову деформацію людського капіталу, фізичне руйнування інфраструктури та міграційне виснаження території.
3. Наукова цінність аналізу економіко-географічного положення (ЕГП) та оцінки впливу воєнного стану на Харківську область (Розділи 2, 3) була б суттєво вищою за умов застосування кількісних параметрів ЕГП та розробки авторського зонування за показниками загроз. Дисертант переважно оперує якісними та фінансово-статистичними показниками, залишивши поза увагою кількісну параметризацію ЕГП (індекси просторової доступності, потенціал розселення, ізохронність зв'язків тощо). Крім того, у роботі бракує районування/зонування території області за градієнтом воєнно-географічних ризиків (віддаленість від кордону (лінії фронту), густота інфраструктурних уражень). Це призвело до того, що запропоновані рекомендації щодо оптимізації та відновлення економічного потенціалу громад мають дещо узагальнений характер і не повною мірою враховують диференціацію безпекового режиму територій, хоча демонструють універсальність методології для всіх типів регіонів України. У зв'язку з цим виникає запитання: чи зазнали б певних коректив розроблені сценарії відновлення громад у разі залучення кількісних індексів ЕГП та зонування впливу воєнно-географічних загроз?

4. Аналізуючи чинники формування економічного потенціалу регіону (підрозділ 2.1), прикордонне та геополітичне положення Харківської області розглянуто дещо статично. Недостатньо розкрито процес трансформації прикордоння, його якісний перехід від контактнотранзитної функції попереднього історичного етапу розвитку України до головного фактора екстремального безпекового ризику та прифронтової уразливості. Які суспільно-географічні чинники, на думку автора, спроможні частково компенсувати втрату транзитного та контактного потенціалу прикордонних громад у повоєнний період?
5. Аналіз просторово-часової динаміки (підрозділ 2.2) та впливу воєнного стану (підрозділ 2.3) виконано переважно на макрорівні області. Бракує глибшого дослідження внутрішньої просторової поляризації, порівняльного аналізу зміни зв'язків за географічною віссю «Харківська агломерація (ядро) – прикордонна (прифронтова) периферія». Чи фіксується за результатами дослідження реальний зсув (або навіть слабкий тренд) господарського ядра області в напрямку більш безпечних західних та південно-західних громад?
6. Стратегічні пріоритети та механізми зміцнення резильєнтності (Розділ 3) містять чимало загальноекономічних та управлінських рекомендацій. З позицій суспільної географії бракує концептуального бачення трансформації просторової структури області (наприклад, переходу від моноцентричної системи з суперконцентрацією в Харкові до гнучкішого поліцентричного чи мережевого каркасу). Які потенційні виробничо-обслуговуючі та логістичні кластери громад прогнозує дисертант задля зниження воєнно-географічних ризиків?

КРАВЧЕНКО Катерина Олександрівна, доктор географічних наук, доцент, декан факультету геології, географії, рекреації і туризму, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Оцінка позитивна. Висловлені зауваження:

1. У теоретичній частині економічний потенціал регіону обґрунтовано як багатокомпонентну систему, що охоплює природно-ресурсний, людський, виробничий, інфраструктурний, фінансовий, інноваційний, підприємницький та інституційний компоненти (с. 43-47). Водночас кластеризація територіальних громад у підрозділі 3.2.2 ґрунтується переважно на відносних фінансово-бюджетних показниках, що зазначає й сам автор. У роботі переконливо пояснено їх змістовий зв'язок із різними складовими потенціалу, однак доцільним було б ще чіткіше окреслити межі інтерпретації отриманих кластерів як фінансово-економічного виміру реалізації потенціалу та перспективи доповнення методики показниками що характеризують людський капітал, підприємницьку, інноваційну й інфраструктурну складові (с. 183-185).
2. Важливим методичним рішенням роботи є використання податкових надходжень як оперативного індикатора в умовах обмеженого доступу до офіційної статистики. Разом із тим податкові надходження відображають передусім фактичну економічну активність та її фінансовий результат,

- тоді як поняття «економічний потенціал» є ширшим і включає також нереалізовані можливості території. Було б корисно більш послідовно розмежувати у тексті категорії «економічний потенціал», «реалізація економічного потенціалу» та «фінансова спроможність», особливо при інтерпретації трансформацій воєнного періоду (с. 89-91, с. 169-175).
3. Методика кластерного аналізу є загалом належно обґрунтованою: використано метод Варда, евклідову відстань, нормалізацію показників методом лінійного шкалювання та чотири часові зрізи. Аргументовано також вибір кількості кластерів на основі аналізу таблиці агломерації. Водночас для підвищення відтворюваності дослідження доцільно було б детальніше представити алгоритм нормалізації вихідних показників, результати перевірки їх взаємної корельованості та, за можливості, додаткове обґрунтування надійності отриманих результатів кластеризації. Це дозволило б посилити статистичне обґрунтування одержаної типізації територіальних громад (с. 84-85, с. 183-186).
 4. Важливим елементом дисертаційного дослідження є розгляд просторової справедливості та партисипативного врядування у контексті реалізації економічного потенціалу територій. Теоретичні положення та локальні практики розкрито переконливо, однак емпіричний зв'язок між рівнем партисипації та реалізацією економічного потенціалу громад представлено переважно на якісному рівні. Перспективним видається доповнення цього напрямку кількісними індикаторами громадської участі, відкритості врядування або результативності партисипативних механізмів (с. 69-72, с. 222-228, с. 245-248).
 5. SWOT-аналіз економічного потенціалу Харківської області логічно узагальнює результати дослідження та дозволяє сформулювати пріоритетні напрями відновлення. Додаткову практичну цінність могло б надати ранжування запропонованих напрямів за часовими горизонтами, ресурсною забезпеченістю та типами територіальних громад, визначеними за результатами кластерного аналізу. Такий підхід посилив би зв'язок між проведеною просторовою діагностикою та адресними управлінськими рекомендаціями (с. 255-259).
 6. У роботі наявні поодинокі редакційні та технічні неточності, які не впливають на зміст та обґрунтованість одержаних результатів. Зокрема, у змісті роботи допущено неточність у нумерації підрозділу 3.2.1 (с. 14).

КЛЮЧКО Людмила Василівна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Оцінка позитивна. Висловлені зауваження:

1. Одним із важливих методичних рішень автора є використання податкових надходжень як альтернативного індикатора економічної життєздатності та реалізації економічного потенціалу регіону в умовах обмеженого доступу до офіційної статистичної інформації. Такий підхід є обґрунтованим умовами воєнного часу. Водночас податкові надходження передусім характеризують фактично реалізовану

економічну активність і фінансові результати, тоді як поняття «економічний потенціал» у дисертації трактується значно ширше – як багатокомпонентна територіально організована система ресурсів, умов, чинників і можливостей розвитку. У зв'язку з цим доцільним було б чіткіше розмежувати поняття наявного економічного потенціалу, реалізованого економічного потенціалу та поточної економічної активності, а також конкретизувати межі використання податкових показників для їх оцінювання.

2. При проведенні кластерного аналізу 56 територіальних громад Харківської області автор використовує систему фінансово-бюджетних показників. Сам автор слушно зазначає, що така система відображає переважно фінансово-бюджетну складову економічного потенціалу і не охоплює повною мірою всі його компоненти, що пояснюється об'єктивними обмеженнями статистичного забезпечення в умовах війни. Водночас у роботі результати кластеризації інтерпретуються як типи громад за особливостями використання і реалізації економічного потенціалу загалом. На наш погляд, методично точніше було б акцентувати, що йдеться насамперед про типізацію громад за фінансово-бюджетними проявами реалізованого економічного потенціалу, або ж доповнити систему показників індикаторами підприємницької активності, зайнятості, людського, виробничого та інфраструктурного потенціалу за умови доступності таких даних.
3. Дискусійним видається висновок про поступовий перехід Харківської області від моделі функціонування економіки воєнного часу до моделі відновлення, зроблений, зокрема, на підставі структурних змін податкових надходжень у 2023–2025 роках. Автор пов'язує зростання частки переробної промисловості, торгівлі, інформаційно-комунікаційної та професійної діяльності зі структурною адаптацією та переходом до відновлювальної моделі. Зважаючи на продовження активних бойових дій, значні руйнування та високі безпекові ризики, таке твердження, на нашу думку, потребує певного уточнення. Доцільніше говорити про формування окремих ознак або передумов переходу до моделі відновлення, оскільки зміна структури податкових надходжень сама по собі ще не повною мірою характеризує завершення воєнної моделі функціонування регіональної економіки.
4. У роботі значна увага приділена партисипативному врядуванню, яке розглядається як важливий механізм реалізації економічного потенціалу, мобілізації місцевих ресурсів, підвищення інституційної спроможності та забезпечення просторової справедливості. Разом із тим емпіричне оцінювання впливу партисипації на економічний потенціал громад представлено переважно через аналіз конкретних практик та кейсів. Було б доцільно конкретизувати систему кількісних або якісних критеріїв, за якими можна оцінити рівень партисипативного врядування та ступінь його реального впливу на фінансову спроможність, інвестиційну активність або інші складові економічного потенціалу територіальних громад.

5. Для поглибленого локального аналізу автор обирає Краснокутську територіальну громаду та застосовує метод case study, розглядаючи її як приклад для аналізу ширших процесів формування й реалізації економічного потенціалу громад. Водночас Краснокутська громада характеризується специфічним поєднанням природно-ресурсного, аграрного, виробничого, рекреаційного та інституційного потенціалів і відносно вищою стійкістю порівняно з багатьма прифронтовими громадами Харківщини. У цьому контексті доцільним було б більш чітко аргументувати критерії вибору саме Краснокутської громади як локального кейсу та визначити межі поширення отриманих на її прикладі висновків на інші типи територіальних громад області.

Результати відкритого голосування:

Подано голосів – п'ять,
«За» – п'ять членів ради,
«Проти» – немає,
«Утримались» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує МАЛЯРЕНКУ Костянтину Олександровичу ступінь доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради



Людмила НЕМЕЦЬ